

ФІНАНСИ ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Колодійчук В.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет*

ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сприятливі передумови для виробництва зерна в Україні є основою формування потужної експортно орієнтованої галузі, яка може забезпечити державний бюджет стабільним джерелом надходження валюти. Непрофесійні реформи в АПК, що проводились кожним новопризначеним урядом, спричинили значний занепад зернового господарства, оскільки вони стосувалися переважно питань зміни підпорядкування зернозберігаючих та переробних підприємств, переділу їх активів у неефективній державній машині, або виведення із державної власності, а не пошуку шляхів підвищення інвестиційної привабливості та пріоритетності державних асигнувань у розвиток зернопродуктового підкомплексу АПК. Лише лояльна податкова політика України до сільськогосподарських виробників дозволила сформуванню рекордну пропозицію зерна у 2013 році на рівні 63,1 млн.т (у вазі після доробки).

Економічні проблеми зерновиробництва широко висвітлюються у вітчизняній і зарубіжній літературі, а перспективні напрями розвитку цієї галузі втілені у багатьох загальнодержавних та галузевих програмах. Незважаючи на значний науково-прикладний доробок таких вітчизняних вчених, як В.І. Бойка [1], П.І. Гайдуцького, М.Г. Лобаса [2], І.І. Лукінова, В.Ф. Сайко, П.Т. Саблука [3], Л.М. Худолія [4], Г.В. Черевка, О.М. Шпичака та ін. щодо проблем розвитку зернового господарства, невирішеними залишаються питання ефективної фіскальної політики держави, що забезпечить паритетні відносини між структурними елементами зернопродуктового підкомплексу АПК України.

Диспаритет цін на сировину і перероблену продукцію спричинює нееквівалентність обміну між результатами праці сільськогосподарських і переробних підприємств, що негативно відображається на ефективності діяльності виробників зерна. Фіскальна політика держави повинна забезпечити пропорційний розвиток усіх галузей і диференційований підхід до системи оподаткування дозволить встановити ціновий паритет на сільськогосподарську і промислову продукцію. Тому пільгове оподаткування аграрного сектору є сьогодні ефективним інструментом державної підтримки.

Досить часто ефективність системи пільгового оподаткування сільського господарства ставиться під сумнів, а окремі елементи системи переглядаються з огляду на дефіцит державного бюджету і відносно високу прибутковість аграрного сектора. Зокрема, у 2013 році на високому державному рівні лунали

заяви щодо перегляду системи оподаткування сільськогосподарського виробництва, зокрема стосовно податку на додану вартість (ПДВ) та фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП).

На громадське обговорення було винесено два можливих варіанти здійснення реформи [6]. Перший передбачає відміну пільгового оподаткування ПДВ і натомість запровадження 7%-ї ставки ПДВ для сільськогосподарських виробників. При цьому відновлюється система повернення ПДВ при експорті зернових і технічних культур, а оподаткування ФСП залишається у силі. Другий варіант передбачає відміну ФСП і запровадження єдиного податку на рівні 7%.

Нагадаємо, що підприємство, яке здійснює свою діяльність у сфері сільського, лісового господарства або рибальства, може вибрати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість за умови відповідності таким критеріям:

- основною діяльністю підприємства є постачання вироблених (наданих) сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах;
- питома вага сільськогосподарських товарів/послуг сягає не менше 75% вартості всіх товарів/послуг, наданих протягом 12 послідовних звітних податкових періодів у сукупності [7].

ФСП – це податок, який стягується з одиниці земельної площі у відсотках від її нормативної грошової оцінки і сплата якого замінює сплату наступних податків і зборів:

- податку на прибуток підприємств, включаючи авансовий внесок при виплаті дивідендів;
- земельного податку на землі, які використовуються для ведення сільськогосподарського виробництва;
- збору за спеціальне використання води;
- збору за здійснення певних видів підприємницької діяльності (в частині здійснення торговельної діяльності) [7].

Ставки оподаткування ФСП відрізняються, залежно від виду землекористування. Так, для ріллі, сіножатей та пасовищ ставка ФСП становить 0,15%, тобто в середньому 5–6 грн/га на рік.

Відміна пільгового оподаткування, на нашу думку, матиме негативні наслідки для зерновиробництва, чого не можна допустити з огляду на вирішальну роль галузі у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Наслідками такого кроку буде зниження доходів сільськогосподарських виробників, які не зважаючи на рекордний урожай працювали на межі мінімальної рентабельності через зниження світових цін на зерно.

Обсяг вигод від спрощеного оподаткування ПДВ та ФСП зріс із 1,5 млрд грн у 2001 році до 18 млрд грн у 2012-му (згідно з даними Державної статистичної служби України). Ці вигоди були однією з основних передумов технічної і технологічної модернізації, а також суттєвого підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва. Наприклад, середня урожайність зернових культур зросла з 27 ц/га у 2001 до 39,9 ц/га в 2013 р. І це незважаючи на те, що у системі оподаткування за вказаний період

відбулися негативні, на наш погляд зміни, які суттєво знизили обсяг реальних вигод для галузі, а саме:

1) невідшкодування ПДВ, згідно з розрахунками [6] при експорті призводить до зниження закупівельних цін на загальну суму 9 млрд грн. Це означає, що баланс податкових пільг (включаючи пільги з ПДВ і ФСП) торік сягав лише 8,5 млрд грн.;

2) виключення обов'язкових внесків до Пенсійного Фонду зі списку податків, зборів та внесків, які заміщаються ФСП (останній зокрема звільняє сільськогосподарських виробників від сплати податку на прибуток). Починаючи з 2010 року сільськогосподарські виробники сплачували внесок до Пенсійного Фонду, а пізніше його було замінено на єдиний соціальний внесок. У 2013 році оціночне податкове навантаження, пов'язане з витратами на робочу силу, становило понад 5 млрд грн, і це призвело до зниження загального обсягу податкових пільг вже до 3,4 млрд грн. (в еквіваленті пільгового режиму, що діяв на початку 2000-х рр.).

Введені останнім часом зміни певною мірою нівелюють ефект пільгового оподаткування. Зокрема, Податковим кодексом (п. 15 пп. 2 розділу XX) [7] до 1 січня 2014 року запроваджується тимчасове звільнення від ПДВ операцій з постачання зернових у межах митної території України. Відповідно до цього положення лише прямі закупівлі зернових і технічних культур у виробників (без посередників) підлягають нарахуванню податкового кредиту з ПДВ. У той же час частка посередників на ринку є відчутною, що у взаємодії із вищезазначеним положенням означає зниження цін і підвищення трансакційних витрат у логістиці зернопотоків.

Відміна пільгового оподаткування і відновлення повернення ПДВ при експорті зернових культур призведе до зниження бюджетних надходжень, погіршення зовнішньоекономічного сальда та інвестиційного клімату в Україні.

Пільгове оподаткування позитивно вплинуло на інвестування АПК, оскільки обсяг капітальних інвестицій у 2012 році на рівні 20 млрд.грн. був дещо вищий за обсяг податкових пільг (18 млрд грн у 2012 році).

Таким чином, сучасні економічні та політичні виклики вимагають від України ресурсної мобілізації та швидких системних змін, а зернова галузь має всі шанси бути локомотивом експортної діяльності, системоутворювальним елементом внутрішньої та зовнішньої торгово-економічної політики.

Частка податкових пільг у валовій продукції сільського господарства скоротилася із 6% у 2001 році до 3% у 2012 році. Це свідчить про стабільне зростання сільськогосподарського виробництва відбувається на фоні зниження податкових стимулів. Тому пільгове оподаткування у сільському господарстві ми вважаємо ефективним інструментом підтримки, яке на даний час відмінати не можна.

Безумовно пільгове оподаткування сільськогосподарського виробництва має строковий характер і його відміна повинна бути здійснена на основі стійкого розвитку найбільш слабкої ланки АПК – сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.І. Зерно і ринок: монографія / В.І. Бойко. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2007. – 312 с.
2. Лобас М.Г. Розвиток зернового господарства України / М.Г. Лобас – К.: НВАТ «Агроінком», 1997. – 447 с.
3. Саблук Р.П. Фінансові проблеми розвитку ринку зерна в Україні / Р.П. Саблук, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 69–75.
4. Худолій Л.М. Розвиток ринку зерна в Україні / Л.М. Худолій // Економіка АПК. – 1997. – № 9. – С. 59-66.
5. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика / Д.М. Стеченко – К.: Вікар, 2006. – 396 с.
6. Реформа оподаткування агобізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua>.
7. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.